

1877

EGYETEMES
PHILOLOGIAI KÖZLÖNY.

SZERKESZTIK

PONORI THEWREWK EMIL

és

dr. HEINRICH GUSZTÁV,

EGYETEMI TANÁROK.

ELSŐ ÉVFOLYAM.

BUDAPEST, 1877.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

A Rhizarion nevű athéni papnöveldében a görög philológiát öt s a latint négy tanár adja elő.

Zographos Christákis, Konstantinápolyban lakó görög, 25 ezer frankot ajándékozott a müncheni tud. Akadémiának, oly föltétellel, hogy annak kamatai évenként a görög irodalomra vonatkozó pályadolgozatok jutalmazására fordíttassanak. Ugyan ez a Zographos néhány év előtt Párisban is tett alapítványt, melynek 1000 franknyi évi kamatait az Association pour l'encouragement des études grecques en France szintén görög philologiai pályadíjakra fordítja.

Athéni lapok jelentik, hogy a Schliemann által megkezdett mycénéi ásásokat a görög archaeologiai társaság s a közoktatási ministerium saját költségén folytatja.

Saripolos Miklóst, az athéni egyetemen a büntető-, alkotmány-, s nemzetközi jog rendes tanárát, a politikai s erkölcsi tudományok akademiája Párisban levelező tagjául választotta.

A Palingenesia czimű athéni hirlap ezeket írja: Midőn az utat, mely Hypáta, másként Neopatra, városába (Thessaliában az Oeta hegyalján) visz, tatarozták, egy érekszobor kőtalapzatára akadtak, melyen a következő felirat olvasható:

*Λατύνειον ἡ πόλις
Σώσανδρον Τολμαίου
Ἐνεργέταν τοῖς θεοῖς.
Τὸν μέγαν ἐμ βουλαῖς τε καὶ ἡθεσι καὶ φρονὸς ἀλκῆ
Σώσανδρον, κλειῶν ἔχρονον Ἀιγέων,
Τολμαίου κλυτὸν υἱά, πόλις Λάτυια κλοπιλοῦς
Νάλκεον ἀντ' ἀρετᾶς εἶσαχο τᾶδε θεοῖς.
Τουδε γὰρ ἀρητῆρα δι' εὐξυνέτοιο μερίμνας
Σωτήρα, πιστήν, ἄλλον ἔδεχτο Ἄια.
Ἡρώων θρόπτειν, ἐναρηφόρε, ποτνὶ ἀγώνων
Σὸν κλέος εἰ οἴουσθ' ἀνδρας ἔχεις Ὑπάτα.*

Látszik, hogy e fölirat a 4-ik sortól kezdve hexa-, és pentaméterekből áll s hogy dór dialectusban van írva. A legnevezetesebb e föliratban az, hogy benne egy eddig ismeretlen város neve fordul elő, t. i. *Λάτυια*. Ez állított Sosandernek, Tolmaeus fiának, mint az isteneken kívül, jótevőjének, a ki ugy a tanácsban, mint az erkölcsben s az ész erejében nagy, érez szobrot az istenek mellett; mert ezt mint nagyszerű gonddal megmentő vezérét s alapítóját második Zeus gyanánt fogadta. De a fölirat egyszersmind Hypáta városát is magasztalja, melynek ilyen férfiai vannak. Innen az következik, hogy Sosander Hypátában született s az általa alapított Latyia városát vitézül védelmezte. T é l f y I v á n.

— Moabita régiségek. A keleti régiségtudomány barátainak figyelmét alig kerülte ki azon irodalmi vita, mely a legutolsó két évben az ugy nevezett moabita régiségek körül folyt le Mésa moabita király diadaloszlopának korszakot alkotó felfedezése után ugyanis ezen diadaloszlop lelhelyének környékén az ott tanyázó beduinok számos egyéb moabita régiség felfedezésére adtak alkalmat, melyeket különösen némely Jeruzsálemben tartózkodó német tudós kapott fel felbátorítva egy jeruzsálemi régiség- és könyvkereskedő, Schapira által, kinek a régiségeket találó beduinokkal szintén összeköttetései vannak. Sch l o t t m a n n,

hallei tanár, ki jelenleg Levy, boroszlói tudós halála után, a sémi epigraphia főfőképviselője Németországban, nagy zajt ütött ezen felfedezésekkel, úgy hogy erőlködése folytán sikerült kivinnie, hogy azokat a berlini múzeum számára megszerezte a német kormány. Már ezen régiségek feltűnése alkalmával az épen akkor keleten utazó Socin, helvetiai tudós, jelenleg tübingai tanár, az ágostai „Allgem. Zeitung“-ban kezdte a szaktudósok gyanuját felébreszteni, a tömegesen talált moabita régiségek valódisága ellen; és csakugyan a higgadt közvélemény nem igen bízott az állítólagos moabita emlékek régi voltában. Lassan-lassan mindinkább nyomára jutottak annak, hogy Jeruzsálemben és a környéken egy valóságos moabita régiségeket gyártó consortium létezik, melynek ügynökei egészen a beduinok sátraiig találhatók, kik arról gondoskodnak, hogy ezen „remains of moabitic pottery“, mint rendszeren nevezték, jó hitű utazók által moabita területen találtassanak. Eleinte Schapirát is gyanuba fogták, de igen valószínű, hogy ő is a megcsaltak közé tartozik, és a régiségeket bona fide portálta; a főzinkos pedig Szelim al Kàri beduin, ki az európai tudósok nem épen korlátolt képviselőit elég ravaszul megcsalta. A skepticismust e téren különösen a francia tudósok képviselték, élükön Clermont Ganneau, a francia kormány jeruzsálemi ügyvivője, kinek a Mésza kővének megszerzésében legtöbb érdeme volt. A könnyűhivők pártja a jeruzsálemi német consulatásban és protestáns missióban találta középpontját Ezen archaеologiai vitás kérdésre nézve valóságos esküdtszéki tárgyalások mentek végbe Jeruzsálemben, de melyeknek eredménye nem bírta az optimistákat kapacitálni. Különösen Schlottmann, kinek a kételkedés nem tulajdonsága, és ki egy állítólag Délamerikában (Parahuyában) talált és Hiram idejéből való emlékről a kételkedés alá alig vehető hamisítás lehetőségét fel sem is tételezve, tudós értekezést tartott — nem szűnt meg a moabiticák valódiságában erősen hinni. A vitatkozás két esztendeig, hogy úgy mondjam, basi bozuk módjára folyt apró hírlapi czikkekből. Tavaly történt a nagy döntő csata. Socin és Kautsch egy alapos monographiában, amaz külső, emez belső, nyelvészeti, palaeographiai, és tárgyi érveket felhozva, végleg megsemmisítették a moabiticák hitelességét (Die Aechtheit der moabitischen Altherthümer, geprüft . . . . Strassburg, Trübner, 1876), oly döntő érvekkel, melyeknek értékéből az egyidejűleg Koch, schaffhauseni tanár tollából megjelent és a hitelességet védelmező munka nem birt semmit sem levonni.

A skeptikusok pártja ezáltal lényeges győzelmet vívott ki, oly annyira, hogy a német parlamentben gúnyos módon egy képviselő szemére hányta a kormánynak, hogy ily dolgokra bírta az adófizetők fillérjeit fecsérelni. Nem is igen mutatják azóta ezen emlékeket a berlini kir. muzeum látogatóinak. A dolognak volt comicus oldala is. A régiségek között ott találtatik egy kőemlék, melyen haute reliefben lehet látni egy állítólag moabita alakot, mely szakasztott mása a szerencsétlen III. Napoleonnak. A „bázeli ütközet“ után a kételkedők diadala általánosan elismert tény volt. Maga az ellenfél feje, Schlottmann is meghuzta magát. Csak a mult héten szakasztatott féلبe ismét a rövid fegyverszünet. Akadt ismét egy új moabita felfedező.

Almkvist Henrik, svéd tudós, e sorok írójának jó barátja, ki midőn keleti útjára készült, több hétig tartózkodott Budapesten is, a legutóbbi hetekben ott járt Moáb vidékén és Kubejében ásatásokat rendezett, melyeknek eredménye egy egész rakás moabita lelet. Schlottmann, kinek Almkvist azonnal tudtára adta

felfedezéseit, sietett is az „Augsb. Allg. Zeitung“ két februári számában a moábita hitelesség ezen új jelét közölni a nagy közönséggel. Természetesen, fölötte kíváncsi most mindenki, mindenekelőtt ezen új leletek természetéről és felirati tartalmáról bővebb tudósítást nyerni, továbbá meggyőződni arról, vajon birnak-e ezen új leletek annyi belső valószínűséggel, hogy a moabita dolgokra nézve két év óta megerősödött scepticus áramlatnak ellene szegülhessenek. Annak idején lesz alkalom ezen folyóiratban jelentést tenni a kérdés fejlődéséről. G. I.

— A talány az ó- és középkorban. E napokban jelent meg második kiadásban Dr. Hermann Hagen népszerű értekezése: „Antike und mittelalterliche Räthsel poesie“, mely a talány különböző nemeinek történetét adja a görög és latin ó-koron és a középkor egy részén (a meddig a latin volt az irodalmi nyelv) át. A görög symposiumok érdekes leírása után kitűnően sikerült fordításokban adja az Athenaeos Gellius és az Anthologia Latina által reánk maradt talányokat, s végül a kéziratmásolók néhány munkájuk befejezése fölötti örömlükben keletkezett expectatióit. A gyűjtemény, melyet a szerző ad, korántsem teljes ugyan (sajnálattal nélkülöztünk szemelvényeket a delphibeli jósdá-jóslataiból, a Homeros és Hesiodos közti vitában található aenigmákat, az ugy is csekély számú classikus időből való latin tanulmányokat mint Verg. Ecl. III. 104—107; egy pompeiumi zetemat [Obervecknél p 400]; az Anthologia Graeca és Latina, Athenaeos sincsenek kellően kiaknázva); de mind a mellett oly rendkívül sok érdekeset tartalmaz e könyvecske, a benne közlött fordítások oly sikerültek, hogy csak örömlükünket fejezhetjük ki a felett, hogy szerző a német tudományos traditiótól eltérve érdemesnek tartotta a nagy közönséget, a művelt világot is megismertetni a classica-philologia fáradságos kutatásainak eredményeivel, s hogy ezt oly vonzó alakban tette, hogy mindenki, ki az emberi nem művelődésének története iránt érdeklődik, újra felelevenítette a classikus ó-kor és a középkor lát-szólag oly sivar és kietlen szellemi élete iránt való érdeket. Á. J.

— Caesar, Kaiser, császár. Szombathy Ignác kis tört. II. 62. ezt mondja:

„A császár czim Julius és Augustus Caesar nevéből származott, mint-hogy a későbbi római egeduralkodók is e nevet családnevükhöz kapesolták. Így a személynevből később méltóságnév lett.“

E ponthoz a következő jegyzetet csatolja:

„A Caesar-család már Kr. e. 210 év előtt ismeretes volt a rómaiaknál, midőn még Görögország nem volt általuk meghódítva. A Caesar név a rómaiak által czézár-nak olvastatott; a görög *Καίσαρ* éppen annyi, mint a latin *C*, a görög *αι* annyi mint a latin *ae* vagyis *é*: tehát a görögök is a *Καίσαρ* szót czézár-nak olvasták. Ezen kiejtés megmaradt a rómaiak utódainál (az olaszok és francziáknál) is, csakhogy az olaszok *czé* helyett *csé*-t, a francziák *szé*-t ejtenek; a *cz* hangot megtartották a görög vallást és nyelvet kedvelő oroszok is a czár szóban; a magyaroknak sem jutott eszükbe császár helyett kászárt mondani. Csupán a németek kapták fel az Erasmus által meghamisított görög kiejtést, és a *Καίσαρ* szót a nyelvtörténet ellenére nem Căjar (czézár) vagy az ó-német *ceiser* hanem Kaiser kiejtéssel olvassák.“

Szombathy úr maga sziveskedett engem e jegyzetére figyelmeztetni nyilván abból a czélból, hogy a dolgot fontolóra vegyem s nyelvész társaimat is értesítsem róla.